

Верховний
Суд

Вжиття додаткових заходів індивідуального характеру для виконання рішень ЄСПЛ: досвід Великої Палати Верховного Суду

Дмитро Гудима –
суддя Верховного Суду
у Касаційному цивільному суді,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент юридичного факультету
Львівського національного університету
імені Івана Франка

1. Вступні зауваги

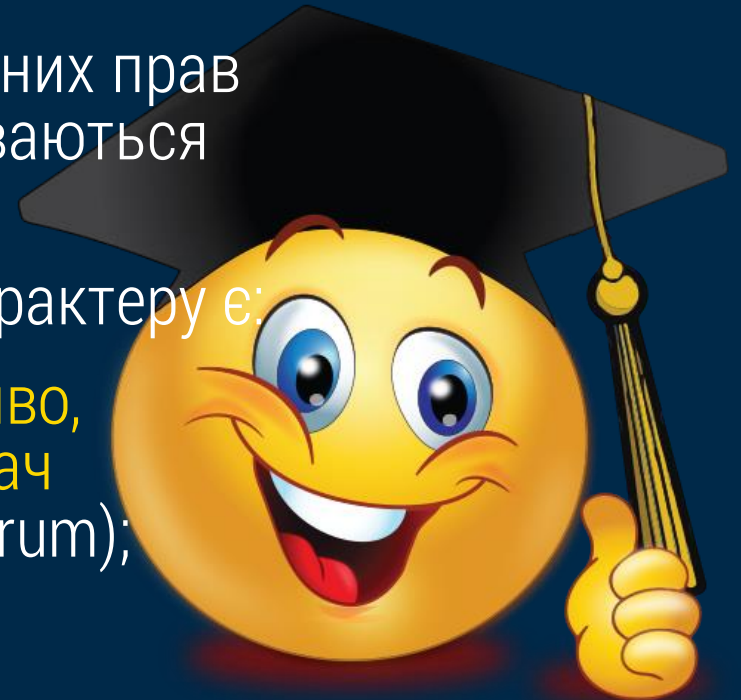

Що таке «додаткові заходи індивідуального характеру»?

Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»

Стаття 10. Додаткові заходи індивідуального характеру

- 1. З метою забезпечення відновлення порушених прав Стягувача, **крім виплати відшкодування**, вживаються додаткові заходи індивідуального характеру.
- 2. Додатковими заходами індивідуального характеру є:
 - а) **відновлення настільки, наскільки це можливо, попереднього юридичного стану, який Стягувач мав до порушення Конвенції** (restitutio in integrum);
 - б) інші заходи, передбачені у Рішенні.

Що таке «додаткові заходи індивідуального характеру»?

Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»

Стаття 10. Додаткові заходи індивідуального характеру

- 3. Відновлення попереднього юридичного стану Стягувача здійснюється, зокрема, шляхом:
 - а) повторного розгляду справи судом, включаючи відновлення провадження у справі;
 - б) повторного розгляду справи адміністративним органом.

Чи кожне рішення ЄСПЛ вимагає перегляду судових рішень на національному рівні?

Рекомендація № R (2000) 2 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо повторного розгляду або поновлення провадження у певних справах на національному рівні після прийняття рішень Європейським судом з прав людини»

- Повторний розгляд справи, включаючи поновлення провадження, варто застосовувати, особливо тоді:

- 1) коли потерпіла сторона і далі зазнає негативних наслідків від рішення, ухваленого на національному рівні, – наслідків, щодо яких справедлива сатисфакція не була адекватним засобом захисту і які не можна виправити інакше, ніж через повторний розгляд або поновлення провадження;

Чи кожне рішення ЄСПЛ вимагає перегляду судових рішень на національному рівні?

Рекомендація № R (2000) 2 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо повторного розгляду або поновлення провадження у певних справах на національному рівні після прийняття рішень Європейським судом з прав людини»

- Повторний розгляд справи, включаючи поновлення провадження, варто застосовувати, особливо тоді:

2) коли рішення ЄСПЛ спонукає до висновку, що (а) оскаржене рішення національного суду суперечить Конвенції, або (б) в основі визнаного порушення лежали суттєві процедурні помилки чи положення, які ставлять під серйозний сумнів результат оскарженого провадження на національному рівні.

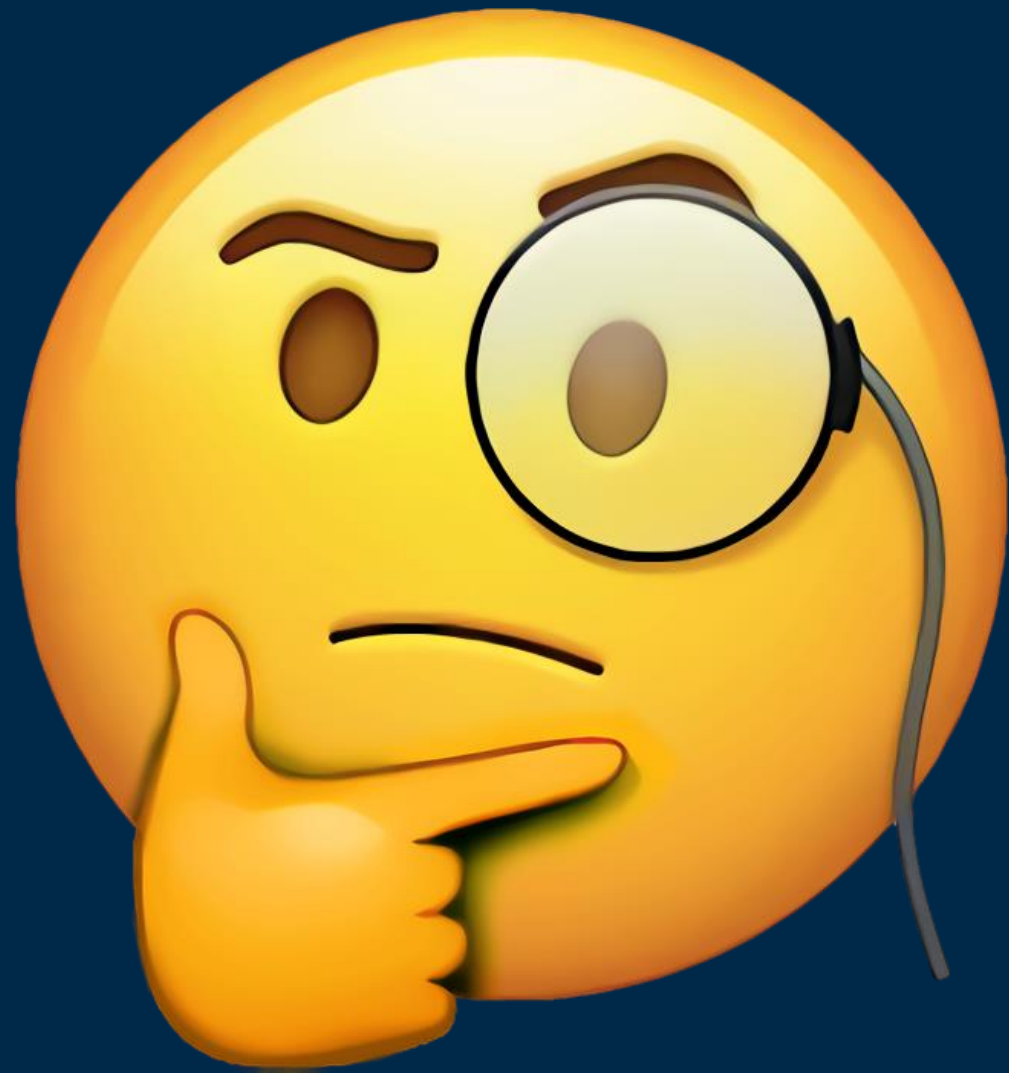
За якою процедурою в Україні відбувається вжиття Верховним Судом додаткових заходів індивідуального характеру?

Цивільний процесуальний кодекс України

Стаття 423. Підстави перегляду

- 3. Підставами для перегляду судових рішень у зв'язку з виключними обставинами є: ...
- 2) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні даної справи судом; ...

2. Чи треба вжити додаткові заходи індивідуального характеру і які саме?

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод

Стаття 6. Право на справедливий суд

- 1. Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. ...

60 YEARS OF THE EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS

RIGHT TO A FAIR TRIAL

You have the right
to a **fair trial**
before an unbiased and independent judge.

If you are accused of having committed a crime,
you are innocent until proved guilty.
You have the right to be assisted by a lawyer who has to be paid
by the state if you are poor.

**THE CONVENTION
BELONGS TO YOU!**

www.echr.coe.int

COUPEL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

Чи може рішення, яке
ухвалив справедливий суд,
бути несправедливим?

Чи може рішення, яке
ухвалив несправедливий
суд, бути справедливим?

Рішення ЄСПЛ, 20.05.2010, справа «Пелевін проти України», заява №24402/02

- 14. 16 березня 2002 року заявник подав касаційну скаргу до Верховного Суду України. ...
- 15. 9 квітня 2002 року суддя Верховного Суду України В.С. листом, не ухвалюючи жодних процесуальних рішень, відмовив заявнику в перегляді рішень в порядку виключного провадження.
- 16. 13 червня 2003 року Верховний Суд України відповідно до ухвали судді К.М. визнав юрисдикцію щодо касаційної скарги та вирішив розпочати касаційне провадження у справі заявника.
- 17. 31 липня 2003 року Верховний Суд України розглянув касаційну скаргу заявника по суті та відхилив її в порядку ординарного касаційного провадження. Верховний Суд України провів судове засідання за відсутності заявника, але у присутності прокурора та потерпілого у кримінальній справі.

Рішення ЄСПЛ, 20.05.2010, справа «Пелевін проти України», заява №24402/02

- 20. Заявник скаржився на відсутність доступу до Верховного Суду України у зв'язку з відмовою Верховного Суду в перегляді його справи в касаційному порядку. Він посилався на пункт 1 статті 6 Конвенції, який викладений наступним чином:

«Кожен має право на... розгляд його справи упродовж розумного строку... судом,..., який встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення».

Рішення ЄСПЛ, 20.05.2010, справа «Пелевін проти України», заява №24402/02

- 28. ... **касаційна скарга** заявника, хоча і була подана в порядку ординарного касаційного оскарження, **була розглянута та відхилена** Верховним Судом України як скарга про перегляд рішень в порядку **виключного провадження без обґрунтування та винесення будь-якого процесуального рішення**. Уряд визнав, що касаційна скарга була помилково розглянута у порядку виключного провадження.
- 29. Суд зазначає, що після того, як ця справа була направлена Уряду, 13 червня 2003 року ... Верховний Суд України розпочав ординарне провадження з розгляду касаційної скарги заявника, розглянув її по суті та відхилив. Проте **національні органи влади жодним чином не визнали, що прийняте 9 квітня 2002 року перше рішення ... щодо розгляду касаційної скарги заявника як заяви про перегляд в порядку виключного провадження становило втручання в право доступу заявника до суду касаційної інстанції**.

Рішення ЄСПЛ, 20.05.2010, справа «Пелевін проти України», заява №24402/02

- 30. Крім того, судове засідання 31 липня 2003 року у Верховному Суді України щодо розгляду касаційної скарги ... було проведене за відсутності заявника, але в присутності прокурора та потерпілого у кримінальній справі.
- 31. Беручи до уваги всі обставини справи, Суд вважає, що заявник зазнав надмірного обмеження його права на доступ до суду та відповідно права на справедливий суд, що не було ніколи визнано чи виправлено національними судами. Тому відповідно мало місце порушення цього положення.
- 32. Відповідно мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

Що стверджував заявник у Верховному Суді України?

Постанова ВСУ, 16.05.2011, справа № 5-2кс11 (№ у ЄДРСР 18558889)

- ... порушив питання про перевірку законності та обґрунтованості вироку Залізничного районного суду м. Львова від 21 червня 2001 року, ухвали колегії суддів судової палати у кримінальних справах апеляційного суду від 25 вересня 2001 року, ухвали колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 31 липня 2003 року та просив прийняти рішення про його виправдання за ст. 198 КК України 1960 року або скасувати всі зазначені судові рішення щодо нього та направити справу на новий судовий розгляд до суду першої інстанції. На обґрунтування своїх вимог навів аналіз доказів, які, на його думку, підтверджували безпідставність висновків судів усіх інстанцій.

Що стверджував прокурор у Верховному Суді України?

Постанова ВСУ, 16.05.2011, справа № 5-2кс11 (№ у ЄДРСР 18558889)

- ... вважав, що заява засудженого підлягає задоволенню частково з визнанням Верховним Судом України того факту, що Пелевін М.М. зазнав тимчасового обмеження свого права на доступ до суду касаційної інстанції та, відповідно, права на справедливий суд.

Що стверджувало Міністерство юстиції України у Верховному Суді України?

Постанова ВСУ, 16.05.2011, справа № 5-2кс11 (№ у ЄДРСР 18558889)

- ... вважав, що заява засудженого підлягає задоволенню частково, а ухвала колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 31 липня 2003 року скасуванню з направленням справи на новий касаційний розгляд до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Як мав діяти Верховний Суд України?

Як діяв Верховний Суд України?

Постанова ВСУ, 16.05.2011, справа № 5-2кс11 (№ у ЄДРСР 18558889)

- ... те, що касаційна скарга Пелевіна М.М., яка була подана в порядку касаційного оскарження, була розглянута та відхилена Верховним Судом України як клопотання про перегляд судових рішень у порядку виключного провадження свідчить, що у даному випадку мало місце втручання в право доступу засудженого Пелевіна М.М. до суду касаційної інстанції, він зазнав обмеження свого права на доступ до суду та, відповідно, права на справедливий суд, у зв'язку із чим Верховний Суд України визнає, що цим було допущено порушення п. 1 ст. 6 Конвенції.

Як діяв Верховний Суд України?

Постанова ВСУ, 16.05.2011, справа № 5-2кс11 (№ у ЄДРСР 18558889)

- ... це обмеження права ... носило тимчасовий характер та було виправлено суддею Верховного Суду України, який 13 червня 2003 року відкрив касаційне провадження за касаційною скаргою Пелевіна М.М., про що був належним чином повідомлений засуджений, від якого до Верховного Суду України 15 липня 2003 року надійшло клопотання, яке за своїм змістом є доповненням до касаційної скарги.
- Як убачається з ухвали колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 31 липня 2003 року **касаційна скарга засудженого Пелевіна М.М. була розглянута у встановленому законом порядку і в її задоволенні відмовлено.**

Як діяв Верховний Суд України?

Постанова ВСУ, 16.05.2011, справа № 5-2кс11 (№ у ЄДРСР 18558889)

- У розгляді справи в касаційному порядку брали участь прокурор та потерпілий (виправданий) Маркарянц М.Е., а засуджений Пелевін М.М. та його захисник Чередниченко Ю.С. у судове засідання касаційної інстанції не з'явилися, не повідомивши Верховний Суд України про причини своєї неявки та про своє бажання брати участь у розгляді справи.
- Будь-яких даних про те, що засуджений Пелевін М.М. не був належним чином повідомлений про розгляд справи судом касаційної інстанції, в матеріалах справи немає. Не вказує на це і Пелевін М.М. у своїй заяві.

Чим завершилося
виконання рішення ЄСПЛ?

Чим завершилося виконання рішення ЄСПЛ?

PELEVIN v. Ukraine

Leading | Case | 24402/02 | Closed | Judgment date: 20/05/2010 | Final judgment date: 20/08/2010 | Final Resolution: 18/09/2018

Document URL: <https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=004-33457>

View Case Details Case Documents Group Documents Leading case CM Decisions

Pelevin 0 / 0 | ^ v Highlight Exact term only

 Print Send by mail PDF Word

Case Description:

Access to and efficient functioning of justice: Denial of access to a court due to the Supreme Court's failure to duly consider the applicant's cassation appeal against his conviction, which - although lodged within ordinary cassation review proceedings - was initially erroneously examined and rejected as request for extraordinary review. (Article 6 §1)

Status of Execution:

Case closed. Main measures adopted:

Individual measures: No just satisfaction claimed. The applicant filed a request for reopening of the impugned proceedings, which was partially satisfied.

General measures: Isolated case. The judgment was translated, published and disseminated.

Чи кожне рішення ЄСПЛ вимагає перегляду судових рішень на національному рівні?

- Коли заявник просить переглянути судові рішення національних судів і їх скасувати, на підставі рішення ЄСПЛ про визнання порушення Україною Конвенції у частині, наприклад, відсутності законодавства, що гарантує певне право?
- Коли заявник просить переглянути судові рішення у справі на підставі рішення ЄСПЛ, яке стосується іншого заявника?

Чи кожне рішення ЄСПЛ вимагає перегляду судових рішень на національному рівні?

- Коли заявник просить переглянути судові рішення у справі на підставі рішення ЄСПЛ, яке стосується іншої справи того самого заявника (відповідно – інших судових рішень національних судів)?
- Коли заявник просить переглянути судові рішення національних судів і їх скасувати, на підставі рішення ЄСПЛ про визнання порушення Україною Конвенції у частині, наприклад, розумної тривалості провадження у справі на національному рівні чи тривалості невиконання ухвалених у ній судових рішень?

Чи кожне рішення ЄСПЛ вимагає перегляду судових рішень на національному рівні?

Постанова ВП ВС (пункт 85), 28.03.2018, справа №2-428/11 (№ у ЄДРСР 73304966)

- 85. ... не може застосовуватися як захід індивідуального характеру на виконання рішення ЄСПЛ перегляд судових рішень ... у випадках, якщо встановлені ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань:
- 85.1. Повинні бути усунуті лише шляхом вжиття заходів загального характеру;
- 85.2. Не стосуються особи, яка подала заяву про перегляд судових рішень;
- 85.3. Не стосуються справи, про перегляд судового рішення в якій подана заява;
- 85.4. Стосуються лише тривалості розгляду даної справи чи тривалості невиконання ухвалених у ній судових рішень.

3. Чи завжди на заваді перегляду «10-річний строк»?

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод

Стаття 46. Обов'язкова сила рішень та їх виконання

- 1. Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, у яких вони є сторонами.
- 2. Остаточне рішення Суду передається Комітету Міністрів, який здійснює нагляд за його виконанням.

Чи можна для належного виконання рішення ЄСПЛ переглянути на національному рівні судові рішення, якщо з часу набрання ними законної сили минуло більш ніж 10 років?

Цивільний процесуальний кодекс України

Стаття 424. Строк подання заяв про перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами

до 09.04.2025

- 2. З урахуванням приписів частини першої цієї статті **заява про перегляд** судового рішення за ... виключними обставинами **може бути подана**: ...
- 2) з підстав, визначених ... частиною третьою статті 423 цього Кодексу, - **не пізніше десяти років з дня набрання таким судовим рішенням законної сили.**
- 3. Строки, визначені в частині другій цієї статті, **не можуть бути поновлені**...

Чи ухвалював ЄСПЛ рішення через 10 років після набрання законної сили національними судовими рішеннями, про перегляд яких просив заявник?

- **Aviakompaniya A.T.I., ZAT v. Ukraine**, заява №1006/07 – **05.10.2017** (постанова ВСУ – **06.06.2006**)
 - *відмова у відкритті провадження за заявою* (ухвала ВП ВС, 12.03.2018, справа №10/360-15/414, № у ЄДРСР 72701038)
- **Kotenko And Others v. Ukraine**, заява №2575/09 та 3 інші – **20.06.2019** (ухвала ВСУ – **09.07.2008**)
 - *закриття провадження за виключними обставинами* (постанова ВП ВС, 08.09.2020, справа №2-1606/07, № у ЄДРСР 91855204)
- **Goryunova v. Ukraine**, заява №41752/09 – **08.10.2020** (ухвали ВАСУ – **27.04.2010**, 31.12.2010 – відмова у допуску до перегляду у ВСУ)
 - *судові рішення III-II скасовані, новий розгляд справи в апеляційному суді* (постанова ВП ВС, 07.07.2021, справа №2-а-256/08, № у ЄДРСР 98524294)

Чи ухвалював ЄСПЛ рішення через 10 років після набрання законної сили національними судовими рішеннями, про перегляд яких просив заявник?

- **Shkirya v. Ukraine**, заява №30850/11 – **24.06.2021** (ухвала ВАСУ – **02.11.2010**)
 - *закриття провадження за виключними обставинами* (ухвала ВП ВС, 11.08.2022, справа №2-а-11256/09, № у ЄДРСР 106841695)
- **Zhvavyu v. Ukraine**, заява №6781/13 – **20.09.2022** (ухвала ВССУ – **31.08.2012**)
 - *судові рішення III-І скасовані, новий розгляд справи у суді I інстанції* (постанова ВП ВС, 23.11.2022, справа №2318/1249/2012, № у ЄДРСР 107805167)
- **Shevchuk v. Ukraine**, заява №30854/09 – **22.09.2022** (ухвала ВСУ – **25.12.2008**)
 - *закриття провадження за виключними обставинами* (ухвала ВП ВС, 22.03.2023, справа №2-215/2006, № у ЄДРСР 110231841)

Чи ухвалював ЄСПЛ рішення через 10 років після набрання законної сили національними судовими рішеннями, про перегляд яких просив заявник?

- **Kotlyar v. Ukraine**, заява № 36124/13 – **10.11.2022** (постанова ВАСУ – **03.07.2012**)
 - *закриття провадження за виключними обставинами* (ухвала ВП ВС, 31.08.2023, справа №2а-2004/09/2670, № у ЄДРСР 113690644)
- **Udovychenko v. Ukraine**, заява №46396/14 – **23.03.2023** (ухвали ВССУ – **18.12.2013** – за касаційною скаргою заявниці, **14.03.2012** – за касаційною скаргою відповідача)
 - *судові рішення III-І скасовані, новий розгляд справи у суді I інстанції* (постанова ВП ВС, 27.03.2024, справа №2-777/11, № у ЄДРСР 118195576)

Які підстави для перегляду у порядку виконання рішення ЄСПЛ рішень національних судів через 10 років після набрання ними законної сили?

Goryunova v. Ukraine, заява №41752/09, рішення ЄСПЛ, 08.10.2020

Постанова ВП ВС (пункти 57-59), 07.07.2021, справа №2-а-256/08, № у ЄДРСР 98524294

- Велика Палата врахувала:
- (а) встановлений пунктом 1 статті 46 Конвенції та частиною першою статті 2 Закону №3477-IV **обов'язок держави виконувати** остаточні рішення ЄСПЛ в будь-яких справах, у яких вона є стороною;
- (б) конкретні обставини, пов'язані із **суттю встановлених ЄСПЛ порушень** Конвенції;
- (в) **відшкодування заявниці ЄСПЛ лише моральної шкоди та компенсації судових витрат**, що не є відновленням її порушених прав;

Які підстави для перегляду у порядку виконання рішення ЄСПЛ рішень національних судів через 10 років після набрання ними законної сили?

Goryunova v. Ukraine, заява №41752/09, рішення ЄСПЛ, 08.10.2020

Постанова ВП ВС (пункти 57-59), 07.07.2021, справа №2-а-256/08, № у ЄДРСР 98524294

- Велика Палата врахувала:
- (г) **досвід держав-членів РЄ (Фінляндії, Литви)** щодо можливості у виключних випадках відновити судове провадження, незважаючи на встановлений присічний строк звернення до суду після встановлення ЄСПЛ порушень Конвенції, якщо це необхідно для належного виконання рішення ЄСПЛ і забезпечення ефективного відновлення прав заявника.

Які підстави для перегляду у порядку виконання рішення ЄСПЛ рішень національних судів через 10 років після набрання ними законної сили?

Zhvanuy v. Ukraine, заява №6781/13, рішення ЄСПЛ, 20.09.2022

Постанова ВП ВС (пункти 19-22), 23.11.2022, справа №2318/1249/2012, № у ЄДРСР 107805167

- Велика Палата врахувала:
- (а) пропуск десятирічного строку для звернення із заявою про перегляд судових рішень не можна ставити у вину заявникові;
- (б) ЄСПЛ прямо констатував (пункт 19 його рішення), що відновлення цивільного провадження було би найбільш належним способом відшкодування будь-якої іншої матеріальної шкоди, завданої заявнику, з огляду на встановлене порушення статті 10 Конвенції;

Які підстави для перегляду у порядку виконання рішення ЄСПЛ рішень національних судів через 10 років після набрання ними законної сили?

Zhvanuy v. Ukraine, заява №6781/13, рішення ЄСПЛ, 20.09.2022

Постанова ВП ВС (пункти 19-22), 23.11.2022, справа №2318/1249/2012, № у ЄДРСР 107805167

- Велика Палата врахувала:
- (в) конкретні обставини цієї справи, встановлені ЄСПЛ порушення Конвенції та необхідність відновити настільки, наскільки це можливо, попереднє юридичне становище заявника;
- (г) наслідки констатованого у рішенні ЄСПЛ порушення прав заявника досі впливають на останнього (триває виконавче провадження з виконання рішення суду I інстанції про стягнення коштів із заявника; на його майно накладений арешт). Такі наслідки не можна виправити інакше, ніж через повторний розгляд справи.

Які підстави для перегляду у порядку виконання рішення ЄСПЛ рішень національних судів через 10 років після набрання ними законної сили?

Udovychenko v. Ukraine, заява №46396/14, рішення ЄСПЛ, 23.03.2023

Постанова ВП ВС (пункти 52, 77-79), 23.03.2023, справа №2-777/11, № у ЄДРСР 118195576

- Велика Палата врахувала, що ухвала ВССУ про перегляд (скасування) постанови апеляційного суду в касаційному порядку із залишенням у силі рішення суду першої інстанції набрала законної сили 18.12.2013, рішення ЄСПЛ ухвалив 23.03.2023, воно стало остаточним 23.06.2023, а заяву про перегляд рішень національних судів заявниця подала 21.07.2023.

Дякую за увагу!

- Верховний Суд,
- <http://supreme.court.gov.ua>
- www.facebook.com/supremecourt.ua
- dmytro.hudyma@gmail.com,
- www.facebook.com/dmytro.hudyma